MONITOR

Na R. P. 1768.

Nro. LXXV.

d. 17. Września.

Cypriæ Tyriæque merces
Addant divitias.

Horatius.

O handlu.

HAndel czyni ludzi towarzyſkiemi, dowcipnemi, wſtrzemie-

żliwemi, y gdziekolwiek kwitnie, tam obyczaie ludzkie y przyiemne.

Skutek handlu, miłość pokoiu. Dwa Narody z sobą handluiące zaciągaią wzaiemną podległość, ieżli albowiem ieden potrzebuie przedaży, drugi pragnie kupna. Gdzie ieden rządzi, tam handel wspiera się na zbytkach y chociaż dogadza potrzebom, na to iednak godzi iak wymysłom dogodzić. W rządach wielu, handel na gospodarstwie gruntuie się. w Iedynowładztwie trudno o dobry handel. w Niewoli obywatele nie tak się o to staraią iak nabyć,

ale

ale iak dawniey nabyte ocalić y utrzymać.

Regułę tę każdy narod zachowywać ma, aby żadnego innego narodu od handlu swego nie exkludował bez nader ważnych przyczyn. Japończykowie z dwiema tylko narodami handluią, Chińskim y Hollenderskim, ztąd pochodzi iż te narody na niektorych towarach po tysiącu od sta zarabiaią, zabiegi wielu o ieden towar, cenę onego sprawiedliwą ustanawiaią.

Bardziey się ieszcze tego każde Państwo wystrzegać ma, aby z ie-

dnym tylko Narodem handel ſwoy wiodło, pod tym pretextem, że towary ſłuſzną uſtanowioną ceną przedawane będą. Ułożenia tąkowe ubogim tylko narodom właściwe ſą, niedbaiącym o bogactwa, ale tylko o ſpoſob wyżywienia ſię. Szpetna rzecz z cudzey ręki prawie iałmużny czekać, y cierpieć w handlu oczywiſte y nieznośne poddaństwo. Nie na tym zawiſła wolność handlu, żeby handluiący czynili co im ſię podoba, toby była niewola. Doświadczenie nauczyło, iż dla pożytku handlu, trzeba krocić chciwość handluiących.

Cła należą do Państwa, zysk kupiectwa do obywatelow, skoro te rzeczy z karbow swoich wypadną, handel ustanie y narod zubożeie.

Zapłata punktualna towarow Kupcom, przez prawo iak naysurowiey obostrzona być powinna; znośnieysza ztąd przykrość dla tego ktory płaci, niż niebespieczeństwo zbankretowania dla kupca.

W Genewie iest prawo, iż dzieci Bankrutow niezgodne są do urzędow, ztąd wstrzemięźliwość y rzetelność w płaceniu długow. Kray ktory mniey przedaie niżli kupuie, łatwo

może

może przyiść iak po szczeblach do ostatniego ubostwa y mizeryi.

W Europie iest waga nieiaka między południowemi y połnocnemi narodami. Pierwsi maią u siebie sposobność wszelkich wygod, á mało potrzeb; drudzy wiele potrzebuią á maią mało wygody. *Szala* ta trzyma się w rowności przez gnuśność południowych á industryą pułnocnych mieszkańcow. Ztąd w południowych krainach niewola płod gnuśności, zaś pułnocne wolności pragną.

Historya handlu iest historyą

ludzkich towarzystw, fluxus y refluxus z iedney strony osad nowych kraiow, z drugiey spustoszenia dawnych, w dzieie te koniecznie wchodzić musi.

Skutek handlu bogactwa, bogactw zbytki, zbytkow doskonałość kunsztow y rzemiosł, gdziekolwiek za tym te kwitnęły y przyszły ku doskonałości, tam handel narodowy w dobrym był stanie.

Wexlow ktore dziś są duszą handlow, naypierwsi wynależce żydzi. Za Filippa Augusta y Filippa drugiego Krolow Francuskich wypędzeni z Kraiu, przenieśli się do Lombardyi, tam Kupcom y Cudzoziemcom przeieżdżaiącym, zaczęli dawać listy sekretne do tych, u ktorych depozyta swoie w Francyi pozostawowali, na te listy pobrali gotowe

pieniądze

pieniądze, za oddaniem onych, depozytaryuſzowie toco mieli w ſkładzie oddali z korzyścią. Od tego czaſu ten zwyczay ile mniey podległy niebeſpieczenſtwu od Kupcow używany być począł, y do tego ſtopnia przyſzedł, iż teraz handel całego świata, *za* zgodą wſzyſtkich narodow tym ſposobem odprawuie ſię.

Za uſtanowiem wexlow poſzła potrzeba rzetelności w handlu, y rzecz nader ſzczęśliwa iż gdy chciwość radzi czaſem oſzukać, zyſk ſam do rzetelności wiedzie.